

Teri Pračet

SERIJAL O DISKSVETU

NEVIDLJIVI AKADEMICI

Boja magije	Maskarada
Svetlost čudesnog	Glinene noge
Jednakost rituala	Deda Pras
Mort	Dušmani
Čudotvorac	Poslednji kontinent
Sestre po metli	Carpe jugulum
Piramide	Peti slon
Straža! Straža!	Istina
Pokretne slike	Kradljivac vremena
Erik	Noćna straža
Kosač	Akrepski odred
Veštice na putu	Neverovatni Moris i njegovi školovani glodari
Mali bogovi	Poštašavili
Gospoda i dame	Tras!
Oružane snage	Štancovanje para
Duševna muzika	
Zanimljiva vremena	

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Terry Pratchett

UNSEEN ACADEMICALS

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2009

First published as Unseen Academicals

by Transworld Publishers, a part of the

Penguin Random House group of companies

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ova knjiga je posvećena Robu Vilkinsu,
koji je otkucao njen najveći deo i bio dovoljno
razuman da se povremeno nasmeje.
I Kolinu Smitu zato što me je hrabrio.

Pesma boginje Tabanijane je parodija
divne pesme Brama Ralfa Valda Emersona,
ali vi ste to, naravno, već znali.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Bila je ponoć u Kraljevskom muzeju umetnosti u Ank-Morporku.*

Novom radniku Rudolfu Prstohvatu padalo je na um, otprilike jednom po minutu, kako je, sve u svemu, možda

* Formalno, grad Ank-Morpork je tiranija, što nije uvek isto što i monarhija, a i vlastodržac lord Vetinari donekle je preinačio samo nameštenje tiranina u jedini oblik demokratije koji prolazi u praksi. Naime, svako je imao pravo glasa, osim ako je izuzet zbog godina ili činjenice da nije lord Vetinari.

A to ipak uspeva. Ovo nervira izvestan broj ljudi; oni smatraju da nekako ne bi trebalo tako da bude i radije žele monarha, to jest zamenili bi čoveka koji se domogao položaja pomoću lukavstva i dubinskog razumevanja istinskog stanja ljudske duše, pomoću diplomatije od kakve zastaje dah, izvesne veštine u rukovanju stiletom i, kao što se svi slažu, pomoću uma oštrog poput fino izbalansirane kružne testere – elem, koji bi takvog čoveka zamenili nekim ko je dospao tu rođenjem.*

Ipak, kruna se nekako zadržala, kako to već biva s krunama, na Pošti, Kraljevskoj banci i Kovnici, kao i – što se nipošto ne sme zanemariti – u razuđenoj, bučnoj, razvikanoj svesti samog grada. U toj tami prebiva štošta. Postoje razne vrste tame, i u njima se svašta može naći – zarobljeno, prognano, izgubljeno ili skriveno. To ponekad pobegne napolje. Ponekad naprosto ispadne. Ponekad jednostavno više ne može da izdrži.

* Treći predlog – da gradom vladaju odabrani, ugledni građani koji bi obećali da se neće praviti važni niti baš svaki čas izdavati poverenje javnosti – odmah je ismejan u svim varijetima u gradu.

i trebalo da kaže kustosu za svoju niktofobiju, svoj strah od čudnih zvukova, a i, kao što je sada otkrio, zaista svega što bi video (ili, kad smo kod toga, ne bi video), čuo, namirisao i osetio kako mu mili uz leđa tokom beskrajnih noćnih časova na straži. Govorio je sebi da je oko njega sve mrtvo, ali nije vredelo. Od toga mu nije bilo nimalo lakše. On sam je stoga samo još više upadao u oči.

A onda je čuo jecaj. Možda bi i vrisak bio bolji. Kad čuješ vrisak, u to onda bar nema sumnje. Da bi ponovo čuo nejasan jecaj, moraš pričekati; ne možeš biti siguran.

Drhtavom rukom on diže fenjer. Ne bi trebalo da tu nekog ima. Muzej je dobro zaključan; niko ne može ući. Niti, kad malo razmisli, izaći. Draže bi mu bilo da *nije* razmislio.

Nalazio se u podrumu, a podrum nije spadao među najstrašnija mesta u njegovoj ruti. Uglavnom je u njemu bilo starih polica i fioka punih gotovo – ali nipošto ne sasvim – odbačenih predmeta. Muzeji ne vole ništa da bacaju, za slučaj da se to kasnije ispostavi kao vrlo bitno.

Još jedan jecaj i zvuk nalik na struganje... grnčarije o grnčariju?

Pacov, dakle, negde u dnu polica? Pacovi valjda ne jecaju?

„Slušaj, bolje bi bilo da ne moram da dolazim čak tamo po tebe!“, reče Prstohvat vrlo tačno i od srca.

I police se rasprsnuše. Činilo mu se da se to dešava neka-ko usporeno: komadići grnčarije i kipova razleteli su se i lebdeli su ka njemu. On se prevalio unatrag, a sve širi oblak prošao je iznad njega i na drugoj strani prostorije sudario se s policama, što je bio i njihov kraj.

Prstohvat je ležao na podu u tami, nesposoban da se mrdne, i očekivao da ga svakog časka rastrgnu aveti koje su se probile napolje odnekud iz njegove mašte...

Dnevna smena ga je ujutru tako i zatekla – prašnjavog i u dubokom snu. Saslušali su njegovo zbrkano objašnjenje, bili su ljubazni i svi su se složili kako bi njegovoj naravi možda bolje odgovarao neki drugi posao. Izvesno vreme su se pitali šta je on uopšte hteo – noćni čuvari su i inače pomalo nerazumljiv svet – ali zaboravili su na sve to... zbog otkrića.

Gospodin Prstohvat se potom zaposlio u prodavnici kućnih ljubimaca na Pelikulskim stepenicama, ali je i nju napustio posle tri dana jer su mačići piljili u njega, pa je imao noćne more. Svet ume biti vrlo surov prema pojedini-
nim ljudima. Ipak, nikad nikom nije ispričao o zanosnoj svetlucajnoj gospi koja je iznad glave držala veliku loptu i osmehnula mu se pre nego što je iščezla. Da ne pomisle ljudi da je čudan.

Elem, možda je vreme da se popriča o krevetima.

Lektrologija, nauka o krevetima i njihovom okruženju, ume da bude izuzetno korisna: zahvaljujući njoj možete saznati štošta o vlasniku dotičnog kreveta, pa makar i samo činjenicu da je posredi vrlo obrazovan i vičan umetnik koji se bavi instalacijama.

Krevet arhiredora Ridkalija na Nevidljivom univerzitetu, na primer, u najmanju ruku je krevet i po, pošto je posredi postelja sa osam stubova i baldahinom. Obuhvata i omanju biblioteku i bar, a u nju je vešto uklopljen i klozet s poklopcem, ceo od mahagonija i mesinga, zarad

izbegavanja onih dugih hladnih noćnih poduhvata sa izlaganjem propratnim opasnostima od saplitanja o papuče, prazne boce, cipele i sve druge prepreke na kakve u tami može naići čovek koji se moli da, kada sledeći put udari nožni prst, udari o sud od porcelana, ili bar o neki predmet koji se lako pere.

Krevet Trevora Lajklija je bilo gde: kod druga na podu, na tavanu za seno u nekoj otključanoj štali (ovo je često mnogo mirisnije rešenje) ili u sobi kakve nenastanjene kuće (premda je u današnje vreme takvih vrlo malo); ili spava na poslu (ali uvek pazi, pošto matori Smims kao da ne spava *nikad* i svakog časka bi ga mogao uhvatiti). Trev je u stanju da spava ma gde, pa to i radi.

Glenda spava u prastarom gvozdenu krevetu*, čiji dušek i opruge su, tokom godina, prerasli u prostrano ulegnuće i tako se blago, milostivo prilagodili njenom obličju. Dno ovog visećeg kauča od poda odvaja kompost nastao taloženjem vrlo jeftinih požutelih ljubića od sorte koju sasvim prirodno povezujemo s rečju „korset“. Ako bi neko saznao za njih, umrla bi, ili bi možda taj neko umro ukoliko ona sazna da je saznao. Na jastuku obično leži ostareo meda po imenu Klimavko.

* Bolje reći, Glenda zvanično spava u staroj postelji gvozdenu rama; u stvarnosti najčešće spava u ogromnoj drvenoj fotelji u noćnoj kuhinji, gde je gotovo ovladala veštinom večitog bdenja. Između jastuka fotelje je upalo toliko mrva, kašika, parčića testa za pite, toliko knjiga i prosutog pića da sada tamo možda cveta kakva omanja civilizacija.

Ako je verovati rečniku patetike, takav meda bi, po dobrom starom pravilu, trebalo da ima samo jedno oko, ali zahvaljujući grešci u Glendinom šivenju još u detinjstvu, zapravo ima tri, pa je stoga prosvetljeniji od prosečnih medveda.

Krevet Julije Stolop neko je uvalio njenoj majci kao krevet dostojan jedne princeze, i on manje ili više liči na arhitektovo krevet – uglavnom manje, doduše, jer sastoji se od zavesice od tila navučene oko vrlo uzanog, vrlo jeftinog ležaja. Majka joj je sada mrtva. Ovo se da zaključiti iz sledećeg: kada se krevet provalio pod težinom devojčice koja je rasla, neko ga je podupro pivskim gajbicama. Svaka majka bi ih, kao i sve ostalo u sobi, bar ofarbala u ružičasto i nacrtala po njima krunice.

Gospodin Orahk je tek sa sedam godina saznao da spavanje, za neke ljude, podrazumeva naročit komad nameštaja.

Sada je bilo dva ujutru. U drvenim hodnicima i zasvođenim galerijama Nevidljivog univerziteta vladala je lepljiva tišina. U biblioteci je bila tišina; tišina je bila i u dvoranama. Bilo je toliko tišine da ste je mogli čuti. Kud god bi pošla, punila je uši nevidljivim paperjem.

Boing!

Jedva čujan zvuk u letu, na putu nekuda; časak tečnog zlata u paklenom muku.

Tišina je ponovo uspostavila prevlast nad stepenicama, ali je prekinu gegucanje zvaničnih filcanih papuča debelog đona; ove papuče pripadale su Smimsu, svećopazitelju, koji je u dugoj noći obigravao od jednog svećnjaka do drugog

i dopunjavao ih iz zvanične korpe. Noćas mu je pomagao kapljalo (premda mu, sudeći po povremenom gundanju, nije pomagao dovoljno).

Zvali su ga „svećopazitelj“ zato što je dotično radno mesto tako opisano u univerzitetskim analima onda kada je nastalo, pre skoro dve hiljade godina. Dopunjavanje jednokrakih, višekrakah i, neizostavno, zidnih svećnjaka Univerziteta bilo je posao bez kraja i konca. Bio je to, barem prema shvatanjima svećopazitelja, zapravo najvažniji posao. Dobro, ako ga malo pritisnete, Smims bi priznao da se tu negde nalaze i neki ljudi sa špicastim šeširima, ali oni su dolazili i prolazili, i uglavnom su samo smetali. Nevidljivi univerzitet nije imao mnogo prozora i bez svećopazitelja bi se za dan našao u tami. Nikad mu ni na pamet nije palo da bi čarobnjaci naprosto izašli među svetinu i unajmili drugog čoveka sposobnog da se, sa džepovima punim sveća, penje uz merdevine. Ne, on je bio nezamenljiv, baš kao i svi svećopazitelji pre njega.

A sada se iza njega čulo čangrljanje: zvanične sklopive merdevine su se rasklapale.

On se munjevito okrenu. „Lepo drži tu poganštinu!“, prosikta.

„Oprostite, majstore“, reče njegov privremeni šegrt, koji se trudio da obuzda klizavo čudovište sklono da vam priškinne prste, u kakvo su se svake sklopive merdevine pretvarale prvom prilikom – a često i bez ikakve prilike.

„I ne pravi toliku buku!“, zaurla Smims. „Zar hoćeš do kraja života da budeš kapljalo?“

„Zapravo mi se položaj kapljala prilično dopada, gospodine...“

„Ha! Nedostatak ambicija je prokletstvo radničke klase! Daj to ovamo!“

Svećopazitelj dograbi merdevine baš dok ih je zlosrećni pomoćnik sklapao.

„Oprostite, gospodine...“

„Znaš, uvek ima mesta među onima što moče fitilje u vosak“, reče Smims duvajući u prste.

„Pravo kažete, gospodine.“

Svećopazitelj je piljio u sivo, okruglasto, naivno lice. Napoljuljano prijazan izraz bio je vrlo uznemirujući, naročito kad znate u šta gledate. A on je znao šta je to, o da, premda nije znao kako se zove.

„Kako se beše zoveš? Ne mogu *svima* pamtitii imena.“

„Orahk, gospodine Smimse. Sa 'k'.“

„Misliš da to 'k' išta poboljšava?“

„Ne baš, gospodine.“

„Gde je Trev? Trebalo bi da je večeras njegov red.“

„Izuzetno je bolestan, gospodine. Zamolio je mene da dođem.“

Svećopazitelj nešto progunda. „Orašćiću, da bi radio van krila za posluđu, moraš izgledati otmeno.“

„Orahk, gospodine. Izvinite, gospodine. Rodio sam se neotmen, gospodine.“

„Pa, sad bar nema ko da te vidi“, priznade Smims. „Dobro, hajde za mnom, i probaj da ne izgledaš tako... elem, samo probaj da ne izgledaš.“

„Dobro, majstore, ali mislim...“

„Niko te ne plaća da misliš, ti... mladiću.“

„Potrudiću se da to ne radim, majstore.“

Dva minuta kasnije Smims je stajao pred Carem, a prigodno zadivljeni Orahk ga je posmatrao.

Planina srebrnastosivog loja gotovo je ispunjavala usamljenu raskrnicu kamenih hodnika. Plamen ove sveće, prave megasveće – sastavljene, kako se jedva dalo razaznati, od patrljaka mnogo hiljada nekadašnjih sveća koje su kapanjem i curkanjem srasle u jednu veliku celinu – sjajio se blizu tavanice, isuviše visoko da bogzna šta osvetli.

Smimsu su se nadimale grudi. Nalazio se u prisustvu Istorije.

„Oraščiću, samo osmotri ovo!“

„Da, gospodine. Osmatram, gospodine. Gospodine, zovem se Orahk.“

„Dve hiljade godina gleda naniže, u nas, s vrha ove sveće, Oraščiću. Naravno, kad kažem 'gleda naniže', gleda prvo u mene pa u tebe, pošto si ti još niže nego ja.“

„Svakako, gospodine. Lepo rečeno, gospodine.“

Smims se mrko zagleda u okruglasto prijazno lice i ne vide ništa izuzev gotovo zastrašujuće ugladenog poleta.

On nešto progunđa, pa rasklopi merdevine, po cenu svega jednog priškinutog palca; pažljivo se peo uz njih sve dok se nije imalo kud dalje. Iz logorišta u podnožju pokolenja svećopazitelja su uklesala i održavala stepenike sa osne strane diva.

„Mali, napari oči“, doviknu on; osnovno, mrzovoljno stanje beše mu malo popustilo u dodiru sa ovakvom veličinom. „Jednog dana ćeš možda i ti biti... čovek koji će se peti uz ovaj sveti loj!“

Na tren, Orahk se naizgled svom silom trudio da prikrije izraz osobe koja se iskreno nada kako ga u budućnosti

čeka nešto više od velike sveće. Orahk je bio mlad i zato nije posedovao ono poštovanje prema drevnosti kakvo pretežno gaje starci. Ipak, na lice mu se vrati onaj vedri ne-baš-osmeh. Nikad nije nestajao na dugo.

„Da, gospodine“, reče on, pošto je to uglavnom palilo.

Pojedinci su tvrdili kako je Car upaljen u noći osnivanja NU-a i da se nikad nije ugasio. Car je svakako bio ogroman; tako nešto dobili biste da svake noći, možda dve hiljade godina, pripalite novu sveću s gotovo zgasnulog patrljaka prethodne i čvrsto je usadite u topli vosak. Svećnjak se, naravno, više nije video. Nalazio se negde u ogromnim naslagama voštanih slapova na spratu niže.

Pre oko hiljadu godina Univerzitet je probio veliku rupu u tavanici hodnika na donjem spratu, i ovde gore Car već beše dosegao visinu od pet metara. Činilo ga je ukupno jedanaest i po metara čiste prirodne curkave sveće. Smims je bio ponosan zbog toga. Bio je čuvar sveće koja se nikad ne gasi. Svima je služila za primer: svetlo koje ne posustaje, plamen u tami, svetionik dobrih starih običaja. A Nevidljivi univerzitet je običaje shvatao veoma ozbiljno, bar kad bi ih se setio.

Kao sada, zapravo...

Odnekud u daljini začu se zvuk kao da je neko nagazio na veliku patku, a za njim povik: „Čuvaj, ide kokošina!“ A onda je usledio opšti metež.

Iz pomrčine nahrupi nekakav... stvor.

Postoji zagonetka koja počinje rečima 'nit je riba, nit je ptica'. Ovo stvorenje bilo je i jedno i drugo, a pride je imalo i delove životinja nepoznatih u nauci, u noćnim morama, pa čak i u mlevenom mesu. Bilo je svakako malo crvenila i

mного lepetanja, i Orahk je bio siguran da je nazreo ogromnu sandalu; videli su se sumanute, uskolutane, skakutave oči i ogroman žuto-crven kljun, a onda je stvorenje nestalo niz drugi mračan hodnik, bez prestanka ispuštajući onaj jednoličan zvuk kao iz trubice – zvuk kakav lovci na patke načine tik pre nego što će ih drugi lovci na patke ustreliti.

„Pazi! Kokošina!“ Nije bilo jasno odakle se povik začuo. Činilo se da dopire odasvud. „Eno, zveknu u nešto! Čuvaj, ide kokošina!“

Sa svih strana poneko je prihvatao povik, i iz tamnih senki svakog hodnika, izuzev onog kuda je pobegla životinja, galopirala su neobična obličja – kako se ispostavilo pri treperavoj svetlosti Cara – univerzitetskih profesora. Svakog čarobnjaka je na krkače nosio krupan univerzitetski portir, koga je ovaj mamio napred bocom piva na kanapu, po tradiciji obešenom o dugačak štap i samim tim van portirovog domašaja.

Opet se, poizdalje, začu žalostivo kvakanje, i jedan čarobnjak zamahnu palicom i zavika: „Ptica je poletela! Čuvaj, kokošina!“

Čarobnjački živalj, koji se međusobno sudarao i već beše uspeo da smrvi Smimsove klimave merdevine pod okovanim đonovima atova, istog časa krenu, gurajući se i laktajući za prednost.

Još neko vreme je izdaleka odjekivalo: „Pazi! Kokošina!“ Kada se uverio da su otišli, Orahk se iskrade iz skrovišta iza Cara, pokupi ostatke merdevina i osvrnu se.

„Majstore?“ okuša se on.

Odozgo dopre nekakvo stenjanje. On diže pogled. „Majstore, je l' vam dobro?“

„Moglo bi i bolje, Orahk. Vidiš li mi stopala?“

Orahk diže fenjer. „Vidim, majstore. Nažalost, merdevine su se polomile.“

„Pa uradi nešto. Ja moram da se držim.“

„Majstore, mislio sam da me ne plaćaju da bih razmišljao.“

„Nemoj da mi se praviš pametan!“

„Mogu li da se napravim pametan taman koliko da vas bezbedno spustim dole, majstore?“

Strogi odgovor sastojao se od izostanka odgovora. Orahk uzdahnu i otvori veliku platnenu torbu za alat.

Smims se grčevito držao za vrtoglavo visoku sveću i slušao nekakvo tajanstveno struganje i zveckanje odozdo. Onda, tako tiho i iznenada da je naglo usisao vazduh, pored njega se uzdiže nekakvo špicasto obličje; blago se klatilo.

„Majstore, zašrafio sam tri štapa za gašenje sveća jedan za drugi“, reče Orahk odozdo. „A na vrh sam pričvrstio kuku za luster, vidite li? Tu je i konopac. Vidite li ga? Ako napravite omču i namaknete je na Cara, čini mi se da neće mnogo kliziti, pa možete polagano da se spustite. Ah, a evo vam i kutije šibica.“

„Šta će mi?“ upita Smims i posegnu za kukom.

„Primetio sam da se Car ugasio, gospodine“, reče glas odozdo vedro.

„Ne, nije!“

„Jeste, gospodine, primetićete i sami, ne vidim...“

„U najvažnijem univerzitetskom odseku nema mesta ljudima lošeg vida, Orašćiću!“

„Oprostite, majstore. Ne znam šta mi bi. Odjednom vidim plamen!“

Odozgo se začu kresanje šibice i po tavanici se proširi krug žute svetlosti; sveća koja se nikad ne gasi ponovo je gorela. Uskoro potom Smims se uz mnogo oklevanja spustio na pod.

„Svaka čast, gospodine“, reče Orahk.

Svećopazitelj čvrknu poduži komad iscurilog voska s košulje.

„Pa, dobro“, reče on. „Ali moraćeš ujutru da se vratiš po...“

Ipak, Orahk se već pentrao uz konopac kao pauk. S druge strane ogromne sveće začu se zveket – ručke za gašenje sveća pale su na zemlju – a onda je mladić doplaninario u podnožje, do majstora, s kukom pod miškom. I sada je stajao tu, sav se blistajući od poletne i izribane (iako donekle loše odevene) preduzimljivosti. Nešto u svemu tome gotovo da je bilo uvredljivo. I svećopazitelj ne beše navikao na ovo. Osećao se obaveznim da smakne malom krunu s glave, za njegovo sopstveno dobro.

„Mali, sve sveće na ovom univerzitetu moraju se paliti dugačkim fitiljem pomoću već upaljene sveće“, reče. „Otkud ti šibice?“

„Ja bih to radije prečutao, gospodine.“

„Vala, nije ni čudo! A sad mi reci, mali!“

„Majstore, ne bih da uvalim nekoga u nevolje.“

„To oklevanje ti služi na čast, ali ponovo te pitam“, reče svećopazitelj.

„Ovaj, majstore, ispale su vam iz jakne dok ste se peli.“

Negde u daljini začu se i poslednji povik: „Uhvatismo kokošinu!“ Ipak, oko Cara tišina je slušala otvorenih usta.

„Grešiš, Orahk“, reče Smims polako. „Sigurno su ispale gospodi iz džepa.“

„Ah, da, sigurno je tako bilo, gospodine. Moram naučiti da ne izvodim preuranjene zaključke.“

Svećopazitelj se opet osećao kao da ga je nešto izbacilo iz koloseka. „No, dobro, nećemo više o tome“, izusti on nekako.

„Gospodine, šta je bilo ono malopre?“, upita Orahk.

„A, to? To sve spada u magijski ključne magijske delatnosti gospode, maleni. Nesumnjivo je posredi nešto suštinski važno za ferceranje sveta, o da. Možda su čak usmeravali zvezde na pravi put. Naprosto moramo to da uradimo i to ti je to, znaš“, dodade on, marljivo ubrajajući i sebe među čarobnjake.

„Meni je ličilo na mršavog čoveka kom su stavili veliku drvenu patku na glavu.“

„Pa, sad, možda i jeste na to ličilo, kad malo razmislim, ali samo zato što to tako izgleda ljudima poput nas, neobdarenim okularnim vidom.“

„Mislite, bila je to kao neka metafora?“

Smims se sasvim dobro snašao u datim okolnostima, što će reći u tolikoj pometenosti u pogledu te rečenice kao da su ga pomeli metlom i đubrovnikom. „Tako je“, reče. „Možda je to meta za neku foru koja ne izgleda toliko glupo.“

„Baš tako, majstore.“

Smims pogleda naniže, u mladića. Nije on kriv, pomisli, stvoren je takav kakav je i ništa on tu ne može. Na tren ga obuze neobična toplina.

„Bistar si ti momak“, reče. „Nema razloga da jednoga dana ne postaneš i glavno kapljalo.“

„Hvala, gospodine“, reče Orahk, „ali ako nemate ništa protiv, ja se nadam da ću malo više vremena provoditi na čistom vazduhu, da se tako izrazim.“